

Mihail A. BULGAKOV: MOJSTER IN MARGARETA

ŽIVLJENJE IN DELO

Mihail Afanasjevič Bulgakov se je rodil 3. maja 1891 v Kijevu kot sin profesorja kijevske teološke akademije. Leta 1909 je končal srčno šolo. 1913 prva zakonska zveza s Tatjano Lappa. Po končani medicinski fakulteti v Kijevu (1916) je bil dve leti podeželski zdravnik v rajonu Smolenska. Leta 1918 se je vrnil v Kijev, leta 1919 pa se začel ukvarjati s književnostjo in dokončno opustil zdravniški poklic. Preselil se je v Moskvo (1921) in tu živel do smrti. Tu se vključil med mlade pisatelje. Aleksej Tolstoj in Maksim Gorki že v zgodnjih spisih mladega pisatelja odkrijeta zanimiv talent pripovedništva. 1923 druga zakonska zveza. 1929 sreča Heleno Šilovsko, s katero se poroči leta 1932. Njegova književna dela niso bila po volji oblastnikom, zato so bila kritizirana oziroma za časa njegovega življenja sploh niso mogla iziti. Njegove drame so večkrat prepovedane. Bulgakov se je preživljal z delom pri gledališču (asistent režije, igravec, dramski pisec, libretist, prevajalec). Leta 1939 je hudo zbolel in 10. marca 1940 Mihael Bulgakov umre še ne star 50 let. Mučeniško življenje je bilo končano.

Bulgakov je napisal vrsto pripovednih in dramskih del, s katerimi sodi med najboljše ruske pisatelje 20. stoletja. Pomembnejša so pripovedna dela: romani *Bela garda*, *Življenje gospoda Moliera*, *Gledališki roman*, *Mojster in Margareta*. Povesti in novele: *Diaboliada*, *Hiša št.13*, *Prigode Čičikova*, *Usodna jajca*, *Kitajska zgodba*, *Pasje srce*, *Zapiski mladega zdravnika*. Drame: *Dnevi Turbinovih* (dramatizacija romana *Bela garda*), komedija *Zojkino stanovanje*, drama *Beg*, komedija *Škratni otok*, drama *Zarota svetohlincev* (Moliere), *Mrtve duše* (dramatizacija Gogoljevega romana), drama *Poslednji dnevi* (Puškin), komedija *Ivan Vasiljevič* (o Ivanu Groznem), *Vojna in mir* (dramatizacija Tolstojevega romana), *Don Kihot* (dramatizacija Cervantesovega romana).

OZNAKA ROMANA

Mihail Bulgakov je bil velik neznanec med ljudmi svojega časa. Razumel je ta čas v njegovi pravi, nepropagandni podobi, zato ga je znal opisati in upodobiti. Avtor *Mojstra in Margarete* sodi med pogumne ljudi. Pripada jim s srcem in dušo. Je človek s hrbtenico, ponosom in kljubovalnostjo. Roman *Mojster in Margareta* je Bulgakov pisal dolgo vrsto let: od leta 1928 pa vse do smrti 1940. Je njegovo življenjsko delo. Uvrstiti ga moremo v vrh svetovne proze 20. stoletja. Prvi osnutek je bil napisan že leta 1929 in tudi istega leta uničen z avtorjevo roko. K romanu se je vrnil 1930, a malo pred smrtjo ga je napol slepi pisatelj kljub hudi bolezni končal. Potem je minilo šestindvajset let, v katerih je bilo ime pisatelja skoraj pozabljeno. Delo, ki je tako izstopalo iz okvirov uradnega socialističnega realizma, je izšlo v Sovjetski zvezi šele 1966 v skrajšani (cenzurirani) obliki v reviji Moskva. To je bil literarni dogodek prve vrste. Takoj zatem se je začela zmagoslavna pot tega romana v svet. Brž so ga začeli izdajati v zahodni Evropi: leta 1969 pa je zahodnonemška založba Possev v Frankfurtu izdala roman v integralni obliki. Od takrat naprej *Mojster in Margareta* živi v središču pozornosti svetovne literature. Hrvaški prevod se je pojavil dokaj hitro, 1969. Roman je v kasnejših letih postal tudi osnova za film (Aleksandar Petrovič) v Beogradu in je bil dramatiziran. Dramatizacijo in režijo je opravil znani ruski nevladni režiser Jurij Ljubinov v gledališču Na Taganki leta 1977. Treba je reči, da je boj za uprizoritev trajal nekaj let, preden je cenzura dovolila predstavo. In še potem je konservativna moskovska Pravda s peresom nekega N. Potapova delo zavrnila in obsodila.

Desetletje, v katerem je nastajal ta nenavadni leposlovni rokopis, je v preteklosti Rusije kar se da dramatično, konfliktno in protislovno. To je desetletje, ki mu roman kaže kot ogledalo pravo podobo spake. Stalinov politološko-teološki Kratki kurz zgodovine vse zvezne komunistične stranke (boljševikov) ta čas poimenuje: boljševiška partija v borbi za socialistično industrializacijo dežele, boljševiška partija v borbi za kolektivizacijo kmetijstva. Za takimi propagandnimi naslovi pa se skrivajo procesi, množične deportacije in likvidacije vseh, ki so si kakorkoli drznili kritično misliti o Stalinovem avtokratskem režimu. Koliko ljudi je našlo smrt v teh letih tako imenovanega razrednega boja in graditve socialistične družbe, je težko ugotoviti, vendar pa kaže, da je številka

dvajset milijonov realna. Naslov romana nakazuje predvsem ljubezensko zgodbo (razmerje med Mojstrom-umetnikom, ustvarjalcem in Margareto-njegovo ljubico), vendar prihaja le-ta do izraza šele v 2.delu (Mojster sam nastopi šele v 13.poglavju!). Zgodba, ki jo pripoveduje Mihail Bulgakov je svojevrstna in zato tudi nenavadna združitev dveh različnih družbenih in časovnih tokov. Sedanjega in preteklega, a je med njima minilo skorajda dva tisoč let zgodovine. Prvi tok je predstavljen z moderno človeško tragedijo pod Stalinom, drugi tok pripovedi pa se spušča daleč nazaj v zgodovino rimsko-judovskih odnosov, ki jih v romanu posebej obravnava Poncij Pilat in Ješua. Jeršalaim v trenutku Kristusove mučniške smrti in Moskva v tridesetih in štiridesetih letih, ko se dokončno utrdi Stalinova avtokracija s svojo ideologijo sodnih procesov in strahovlado. Prepletata se torej dva časa: začetek našega štetja in 20.stoletje ter dve intonaciji: resnobnejša in zabavnejša. Prva linija vodi roman v zgodovinsko, mitsko, idejno sfero, v ožjem smislu obravnava spopad med duhovno silo (Kristus) in oblastnikom (Poncij Pilat). Druga linija, segajoča v sodobnost, je fantastična in groteskna. Avtor uporabi tudi številne satirične možnosti a obračun s sovjetsko birokracijo iz z od nje gojenim malomeščanstvom. Bulgakov nam v svojevrstni združitvi dveh zgodovinskih obdobj opisuje moralne in družbene spopade, ko vstopajo v zgodovino nori rimski cesarji in ko že tu in tam sredi tridesetih let vladajo nori, a moderni populistični diktatorji, kakršne je spočelo in omogočilo tehnokratsko, tehnično in industrijsko dvajseto stoletje.

Roman je duhovita antizgodovinska igra, saj je Jeršalaim ali Jeruzalem prav tako lahko Moskva, kot je ta lahko z vsemi svojimi družbenimi značilnostmi in lastnostmi tudi judovska prestolnica, v kateri vlada peti prokurator Judeje Poncij Pilat. Bulgakov je bil eden tistih bistroumih pisateljev, ki je zaslutil, da so krvniki lahko tudi žrtve in da so žrtve lahko tudi krvniki, ki sicer ne ubijajo, a se trpinčijo in mučijo druge. Poncij Pilat je krvnik, a je tudi žrtev samega sebe in tisti, ki upravlja Moskvo, je diktator, a je prav tako odvzel sebi svobodo, kot jo je odvzel drugim. Roman o Mojstru in Margareti je kajpada v svojem bistvu satira. V satiri Bulgakova je vzpostavljena enovitost groteske, ironije, poezije in fantastike saj se z njimi kritični odnosi do sveta in družbenih razmer širi in pogloblja. Mihail Bulgakov v Mojstru in Margareti opisuje in analizira moralno, duševno in psihološko politično morfologijo in geografijo Stalinove (Leninove) družbe v tretjem in četrtem desetletju, ko se je Gruzinceva bonapartistična diktatura dokončno utrdila na oblasti. Roman je napisan s srčno krvjo pisatelja, ki se je zavedel močvirja, v katerem je živel. V romanu se pojavljata dve skupini junakov, med kateri poteka ostra črta ločnica, če ne celo prepada, čez katerega ne vodi noben most. Prvo čisto, človeško in uporniško skupino sestavljajo Margareta, Mojster in Woland s svojimi nenavadnimi prijatelji, v drugo pa so uvrščeni ljudje iz personala takratne družbe in njenih političnih in kulturniških institucij. Taka literatura socialistični možnosti šele odpirajo vrata v pokrajine brez oblasti, nasilja, gospodarske in tehnicistične metodologije. V pokrajine človečnosti, kolikor je ta sploh mogoča.

POSEBNOST ROMANA

Bulgakov je v tem delu nadaljeval Gogoljevo groteskno fantastično smer. V tej je moralna misel prav tako močna kot pri Tolstoju, obenem pa prepletena s številnimi grotesknimi in poetičnimi prvinami. V groteskni, simbolični podobi obravnava najpomembnejša vprašanja svoje dobe. Nasprotja stalinistične družbe prenaša v domišljjski svet, jih tu poetično osvetli, tako da je njihovo moralno bistvo še vidnejše. Glavna tema je nasprotje med umetnostjo in stvarnostjo, kot ga ponazarja osrednja zgodba Mojstra in Margarete, vzporedna pa nasprotje med oblastjo in dobroto, kot ju posebej obravnava Poncij Pilat in Jezus in Nazareta (Jošua). Roman obseže glavna vprašanja našega časa, predvsem pa taka, ki so navzoča v vseh zgodovinskih časih.

GROTESKA

Dela, ki kažejo realnost s pomočjo nenavadnih, popačenih likov, ta popačenost je posledica pretiranosti posameznih potez pojava, s tem pa opozarja na globji smisel. Groteska je sorodna tragikomičnosti, absurdnosti in karikaturi. V moderni literaturi je čedalje pomembnejša kot izraz za doživljanje nesmiselne, absurde, neskladne ali demonične realnosti, posebno v dramatikah in pripovedništvu.

VIRI IN LITERATURA

1. Mihail A. Bulgakov: Mojster in Margareta, Mladinska knjiga v Ljubljani, 1984; spremno besedo napisal Bojan Štih
2. Berilo 3, Srednje izobraževanje, Založba Obzorja Maribor, 1989
3. Janko Kos: Književnost, Založba Obzorja Maribor, 1989
4. Leksikoni CZ: Literatura, Cankarjeva založba, Ljubljana 1981